

Presentació d'Arte Termita contra Arte Elefante Blanco y otros escritos sobre cine¹

Introduction to *White Elephant Art vs. Termite Art* and Other Writings on Film

José Luis Guarner

Richard Schickel, un dels més perspicaços crítics nord-americans, ha dit de Manny Farber: «És el pare de tots nosaltres.» Un altre dels seus col·legues, Dwight Macdonald, declara per la seva banda: «Manny Farber és un crític de cinema impossiblement excèntric les descàrregues del qual posseeixen una molesta tendència a fer blanc. Moltes vegades estic en desacord amb les seves observacions, però sempre he après d'ell.»

En el doble vessant que ofereixen del nostre personatge, crec que tots dos testimonis constitueixen una excel·lent presentació de Manny Farber. Perquè encara que els textos aquí recollits es presenten a si mateixos, considero oportú advertir que el seu autor no respon a la imatge del crític “eminent”, almenys tal com s'entenia quan la cultura cinematogràfica era una prerrogativa europea —els cinèfils espanyols som europeus, ens faci gràcia o no— i es bevia en tan nobles publicacions com *Cahiers du Cinéma*, *Positif*, *Cinema Nuovo*, *Bianco e Nero* o *Sight and Sound*, totes elles avui tan respectables —i gairebé tan penetrades de saviesa— com *La Revista de Occidente*. No, Farber és més aviat un *dilettante*, un home de gust a qui entusiasma el cinema i que es diverteix enormement veient pel·lícules. I com

sol passar amb els autèntics *dilettanti* és alhora un francirador les incursions del qual causen estralls irreparables en els llocs comuns i la reputacions establertes.

Nascut a Arizona, novaiorquès d'adopció, pintor, crític d'art i professor a la universitat de San Diego Califòrnia, Farber escriu sobre cinema des de l'inici de la dècada dels quaranta. Els seus textos es troben dispersos en revistes de circulació limitada, quan no nul·la, a Europa: *Commentary*, *Cavalier*, *The New Republic*, *The Nation*, *New Leader*, *Perspectives*, *Artforum* i, la més coneguda, *Film Culture*. D'ells s'han triat deu, escrits entre 1952 i 1969², que permeten fer-se una idea clara del que els estratègies anomenarien la Línia Farber. En ells es revela que fa ja més de vint anys —quan gairebé cap crític, a excepció d'André Bazin, treballava en aquest sentit—, Farber sabia molt bé que la història d'una pel·lícula no està en l'argument, sinó en un rostre, un gest, un conjunt de formes; dit d'una altra manera, és capaç de valorar una obra cinematogràfica en termes d'estructura: espai, forma, textura. Conduïda amb una lògica tan impertinent com rigorosa, aquesta valoració es formula a través d'una prosa molt personal, en ziga-zaga, lliure, precisa com

1. Aquest article va aparèixer com a introducció als escrits que José Luis Guarner seleccionà i traduí a l'edició: FARBER, MANNY (1970). *Arte Termita contra Arte Elefante Blanco y otros escritos sobre cine*. Barcelona: Anagrama.

2. Els deu articles escollits són: «Introducción: espacio negativo», «El Gimp» (1952), «Películas Underground» (1957), «Arte Termita contra Arte Elefante Blanco» (1962), «La decadencia del actor» (1963), «Los subversores» (1966), «Cine experimental» (1968), «Jean-Luc Godard» (1968), «Howard Hawks» (1969), «Luis Buñuel» (1969).

un metrònom, d'un humor alegrement glacial i gairebé tan taxativa com el sabre d'un samurai, que esclata sense parar –fruit probable de la seva experiència com a pintor– en una peculiar arquitectura de metàfores visuals: preservar no ja la seva línia de pensament sinó aquest estil verbal fora del comú ha estat la meua constant preocupació en fer-me càrrec d'aquesta versió, que confio no traixi gaire la brillantor de l'original. Per si això fos poc, Farber, perillós precursor, ha estat també el primer a escriure amb coherència sobre el cinema nord-americà (i no els entusiastes nois de *Cahiers du Cinéma*, com ens imaginàvem): ha estat el primer a atacar les vaques sagrades de Hollywood, col·leccionistes d'Oscars, denunciant els seus procediments –el Gimp, que avui dia se segueix emprant sense misericòrdia, i que hauria de ser un terme tan popular com el Camp i el Kitsch–; ha estat el primer a ressaltar els mèrits de les pel·lícules americanes de sèrie B, per a les quals encunyà el concepte underground, vulgaritzat anys més tard per designar altres pel·lícules d'índole molt diferent; ha estat el primer, en fi, a descriure profèticament els factors que, des dels anys

quaranta, condicionen el fatal declivi del cinema de Hollywood, víctima de la Transcendència i les Pretensions Artístiques, en una paraula de l'Art Elefant Blanc, per emprar la peculiaríssima terminologia farberiana. Dirigides cap al cinema americà o europeu, les seves observacions són sempre agudes, desimboltes –d'una desimboltura admirativa davant de valors tan consagrats com Godard, Hawks, Buñuel i d'altres que oblidó, i que em temo posarà els pèls de punta a més d'un cinèfil amant del respecte i l'escalafó–, així com divertidament intel·ligents, sense caure per això en la pedanteria i en la dissertació doctoral que sembla complaure a tants crítics pretesament il·lustres. Els seus textos permeten avui descobrir amb sorpresa que els E.E.U.U., que sempre es van distingir per la seva producció de cineastes fecunds, hagin produït també un crític, les reflexions del qual no consisteixen en l'acostumat compendi de frases fetes i veritats a mitges, sinó que susciten una constant provocació, un inesgotable estímul a la perspicàcia. Espero que aquesta sorpresa resulti tan delectable per al lector com ho ha estat per a mi. •